Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016
ISBN: 978-606-8624-17-4
Section: Language and Discourse

ABBĀSID DIPLOMACY AND THE RECEPTION OF THE "Al-ADABU L-KABĪR" AS A MIRROR FOR PRINCES

Irina Erhan

PhD Student, National School of Political Sciences and Public Administration

Abstract: The objective of this article seeks to advance the analysis of the work of Ibn al-Muqaffa^{c} and his category of literary genre called adab, developed during the ^{c}Abbāsid culture. Thus, the Persian scribe Ibn al-Muqaffa^{c} treats in his „al-Adabu l-Kabīr" the political thought dating from the ^{c}Abbāsid dinasty, because a lot of concepts related to governance in the Islamic society can be found in his work.

This paper illustrates how Ibn al-Muqaffa^{c} offers a manual for behavior and protocol intended for members of the rulling class, going back to virtuous ancestors, because he linked the traditional political knowledge of the ancients ' Sasanian kingship with the values of Arab society. Indeed, Ibn al-Muqaffa^{c} established a significant contribution in the "mirror for princes" genre and his "al-Adabu l-Kabīr" is a remarkable literary and political workbook.

Regarding the methodological device, the research will opt in favour of content analysis, treated in multidisciplinary perspective, because "adab" as a literary genre provides an analytic framework about the manner in which the ancient Persian conceptions of the polity constituted a good guide of the nature of power, deploying various suggestions into the field of political thought.

Keywords: adab genre, content analysis, diplomacy, Persian thought, ^{c}Abbāsid dinasty

I. Introducere

Revendicarea "dreptului dinastic" de către moştenitorii celui de-al patrulea calif ^{c}Alī ibn 'Abī Ṭālib a adus cu sine mutații semnificative în planul diplomației musulmane prin atenuarea discursului religios, statuarea de prerogative distincte personalului diplomatic, abandonarea stilului de viață patriarhal instituit de primii patru califi al islamului și adoptarea de ceremonialuri de curte specifice curților bizantină și persană.

BDD-A25415 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:30 UTC)

Astfel, secularizarea diplomației islamice s-a produs în timpul dinastiilor umayyadă şi abbasidă, când imperiul dispunea de o conducere ierarhizată și de o putere centrală, ce nu mai acorda atât de mare importanță preceptelor coranice. (Miquel, 1994, p. 108)

Pe de altă parte, în timpul umayyazilor a avut loc resemantizarea vocabulei „calif", aceştia considerându-se, mai degrabă, „locţiitori ai lui Dumnezeu" – „ḫalīfātu l-Allāh" decât „locţiitori sau succesori ai trimisului lui Dumnezeu" – „ḫalīfātu r-rasūl Allāh". Laura Sitaru explică această resemantizare ca rezultat al "trecerii de la ḫilāfa la mulk, adică de la califatul iniţial (care apela la principiul consultării pentru desemnarea califului) la cel de tip ereditar", o influență majoră având-o, în definitiv, vecinătatea cu Imperiul Bizantin. (Sitaru, 2009, p. 44)

Considerat chiar „umbra lui Dumnezeu pe pământ", califul, în timpul dinastiei abbaside, a împrumutat foarte mult din imaginea şahinşahilor sassanizi, operând modificări inclusiv la nivelul ceremonialului de curte, unde rangul fiecărui supus a început a fi stabilit de familia califului. Poziționându-se la distanță considerabilă față de supușii săi, califul devine, în timpul dinastiei abbaside, depozitarul absolut al legii divine, locțiitorul lui Dumnezeu pe Pământ, considerându-se un spirit evoluat spiritual, care îl distinge de oricine altcineva. (Brusanowski, 2009, p. 59 - 60)

Or, această nouă concepţie despre stilul de guvernare a condus la cristalizarea statutului personalului diplomatic care cuprinde "ulū l-'amri" sau liderii musulmani de rang înalt, precum şeful comunităţii musulmane şi vizirii, şi apoi însărcinații imperiului pe lângă diferitele cancelarii imperiale.

Islamul este o religie a eticii, în care calitățile spirituale ale conducătorului trebuie să domine, califul însuși fiind depozitar al unei aure spirituale și al unui cumul de calităţi obligatorii, precum onorabilitatea, indispensabilă validităţii mărturiei de credinţă, prudenţa şi rigurozitatea în decizii, calitatea de "muğtahid" şi aptitudinea de a-şi exercita autoritatea (Riziki, 2005, p. 152) Astfel, potrivit biografilor arabi, Muᶜāwiya recurgea la forţă doar în cazuri excepționale, doar în momentul în care erau consumate toate soluțiile, izvoarele istorice caracterizându-l printr-o blândeţe și o stăpânire de sine, capabile să-și dezarmeze duşmanii: „Nu-mi ridic sabia dacă pot da cu biciul şi nu dau cu biciul dacă vorba mi-e de ajuns. Doar un fir de păr dacă mă leagă de oameni, nu-l las să se rupă; când ei trag, eu las, iar când ei lasă, eu trag." (Hitti, 2008, p. 129)

BDD-A25415 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:30 UTC)

II. Genul literar ”adab”

Victoria abbasizilor în fața umayyazilor s-a tradus, într-o manieră subtilă, prin victoria iranienilor, ideile și sistemul de guvernare persan acaparând administrația abbasidă. Ruptura de modelul umayyad a produs mutații inclusiv în planul sociocultural, casta scribilor (ar. ”kuttāb”, cu forma de sg. kātib), în general, de origine iraniană, impunându-se definitiv în literatura arabă printr-un gen literar inedit, numit ”adab”.

Analizat ca termen de dicționar, ”adab” se folosește în limba arbaă pentru ”literatură, însă, în secolele dinastiei abbaside, ”adab” a înglobat sensul de știință a bunei guvernări, ce apare sub forma unor manuale și care au o funcție didactică și una ceremonială. (Gibb, 1970, p. 52)

Reflectând nivelul de civilizație și cultură al epocii, unde apetența pentru retorică și poezie se datora și nonarabilor, în special, iranienilor, acest gen de literatură a revoluționat literatura arabă clasică, devenind un instrument de educare a tinerilor prinți în ascensiunea lor, iar politețea capătă valențele unei tehnici care se regăsește la baza educației neexperimentatului principe musulman (Wiet, 1966)

Analiza contextului istoric aduce în prim-plan faptul că acești scribi persani, deveniți secretari clientelari la curtea califului, au revoluționat literatura arabă prin promovarea unei noi forme de gândire politică, îmbrăcată într-un stil islamic cosmopolit, ce promovează, în realitate, idealurile culturale și politice ale grandiosului Imperiu Sassanid. (Yousefi, 2015, http://dx.doi.org/10.1080/00210862.2015.1073912)

În definitiv, potrivit lui André Miquel, proza arabă are drept puncte de plecare modelul persan, scribii iranieni reușind să inoveze prin introducerea genului literar ”oglinda principelui”, al cărui conținut este focalizat pe reguli de conduită religioasă, morală și culturală, moștenite de la strămoșii arabi, perși și chiar greci. (Pellat, 1976)

Autorii de ”adab” au combinat admirabil guvernarea iraniană veche cu sursele islamice, acest gen literar oferind o ”notă de rafinament literar” în care se regăsesc compoziții originale și traduceri de fabule, aforisme și proză narativă din persană în arabă, ce au fost asimilate complet de lumea arabo-islamică. (Yousefi, 2015, http://dx.doi.org/10.1080/00210862.2015.1073912)

BDD-A25415 © 2016 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:30 UTC)

II.1. Contribuția lui ᶜAbdāllah Ibn al-Muqaffaᶜ la genul literar ”adab”

ᶜAbdāllah Ibn al-Muqaffaᶜ reprezintă unul din contributorii persanilor arabizați la genul ”oglinda principelui, „al-‘Adabu l-Kabīr”, „al-‘Adabu ș-Șagīr” și „ Risālatu ș-șaḥābati” constituindu-se în reale manuale de guvernare, inspirate din literatura sassanidă de curte, ce abundă în sfaturi politice adresate califilor și sfetnicilor acestora.

Conform izvoarelor istorice, Ibn al-Muqaffaᶜ s-a născut într-o familie de dehqān[1]-i zoroastrieni, care a cunoscut grandoarea Imperiului Sassanid și care a conștientizat că distrugerea națiunii persane de către arabi prin anihilare ar conduce inevitabil la distrugerea culturii, istoriei, obiceiurilor și civilizației naționale.

Mânat de revivalizarea civilizației persane și de evidențierea superiorității acesteia, Ibn al-Muqaffaᶜ contribuie decisiv la transferul moștenirii sassanide către cultura islamică, scrierile și traducerile sale fiind, în esență, o modalitate de transmitere a istoriei epice persane către lumea islamică, dar și a creșterii puterii iraniene odată cu dominația sa asupra culturii arabe. (Tahmazi, Asl, 2015, http://jpssjournal.com/wp-content/uploads/paper26.pdf)

Opera sa științifică trebuie analizată din perspective gândirii sale naționaliste, Ibn al-Muqaffaᶜ conștientizând că scrierile și traducerile sale pot fi un imbold pentru ieșirea iranienilor din situația dificilă în care se regăseau în timpul dinastiei umayyade, iar accederea sa în casta funcționarilor de curte de la Bagdad i-a oferit oportunitatea de a contribui la reformarea structurii politice și guvernamentale a califatului abbasid. Or, această reformă ce transpare din scrierile și traducerile lui Ibn al-Muqaffaᶜ poate fi caracterizată prin fuziunea dintre preceptele coranice și modelul de guvernare preislamic iranian, opera sa meritând a fi analizată în cheie politică și etică.

Astfel, Ibn al-Muqaffaᶜ accentuează absența liniei de demarcație între literatura adab și politica, statutul de scrib permițându-i, într-o manieră generoasă, să analizeze, teoretizeze și critice puterea politică a vremii și să formulize o ”teorie-hibrid” a guvernării printr-un tratat de educație în care sunt vehiculate idei politice și de etică.

[1] Clasă socială de condiție medie din perioada sassanidă, formată din posesori de terenuri

BDD-A25415 © 2016 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:30 UTC)

III. Principele ideal al lui Ibn al-Muqaffa^{c} în „al-‘Adabu l-Kabīr”

Studiul în limba arabă „al-‘Adabu l-Kabīr” al lui ^{c}Abdāllah Ibn al-Muqaffa^{c} reprezintă un manual despre arta gestionării afacerilor diplomatice de către posesorul puterii absolute, în care sunt enunțate normele unei guvernări ideale.

Adresându-se califului abbasid al-Manșūr în calitate de secretar al acestuia şi permiţându-şi să-i ofere o serie de sfaturi etico-religioase universal valabile, într-o epocă în care al-Manșūr îi pedepsea aspru pe cei ce interveneau în afacerile statale, Ibn al-Muqaffa^{c}, în calitatea sa de *kātib*, a contribuit, într-o manieră determinantă, la cizelarea limbii şi culturii arabe prin reliefarea unei califat într-o convulsie politică și culturală, în care deţinătorul puterii devine referent al unui anturaj personal şi al unei mulţimi de secretari şi funcţionari ataşaţi diferitelor ministere. (Cassarino, 1996, p. 303)

În tratatul „al-Adabu l-Kabīr”, Ibn al-Muqaffa^{c} recomandă prinţului domnitor, pe care nu-l plasează temporal sau spaţial, câteva reguli de comportament şi conduită, ce trebuiau respectate în relaţiile cu ceilalţi, inclusiv în contactele diplomatice stabilite cu terţe puteri, subliniind că raportarea la generaţiile anterioare şi la epoca de aur a islamului este vitală unei bune guvernări.

În „al-Adabu l-Kabīr”, Ibn al-Muqaffa^{c} îşi dezvoltă ideile într-o formă literară regăsită în civilizaţia persană, ce abundă în referiri la vremurile demult apuse și la mediul în care a trăit, conferind astfel textului o notă atemporală:

> *Qāla ^{c}Abdāllah ibn al-Muqaffa^{c}: wa ğadnā an-nāsa qablanā kānū u^{c}ẓma ağsām^{an}, wa awfara ma^{c} ağsāmihim, aḥlām^{an}, wa ašadda qūwa, wa aḥsana bi-qūwwatihim li-l-amūri itqān^{a}n, wa aṭwala a^{c}mār^{an}, afḍala bi-a^{c}mārihim li-l-ašyā^{c} iḫtibār^{an}. […].* (Al-Muqaffa^{c}, 1970, p. 97)
>
> [Oamenii generaţiilor anterioare erau de o corpolenţă superioară nouă şi, mai mult, erau dotaţi cu spirite elevate. Erau mai puternici decât noi, ceea ce le conferea o mai accentuată abilitate de realizare a acţiunilor şi se bucurau de o speranţă de viaţă mai mare, ceea ce le asigura o experienţă de viaţă foarte bogată.]

Superioritatea fizică şi morală a generaţiilor anterioare - *ğadnā an-nāsa qabla*nā - nu este evocată întâmplător, întrucât aceste „generaţii anterioare” au o extraordinară forţă de simbol, care trebuie recuperat şi la care trebuie să se raporteze permanent suveranul, fiind

BDD-A25415 © 2016 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:30 UTC)

percepute drept modele ideale şi exemple ale continuităţii de principii şi idei pentru generaţiile viitoare.

În capitolul intitulat „Principii elementare de uzanţe în materie de religie", Ibn Al-Muqaffa^{c} îl sfătuia pe suveran, căruia i se adresează permanent cu „tu", la persoana a II-a singular, să adopte norme de comportament care să-i asigure îndeplinirea justă a îndatoririlor prinţilor.

> *[...] Wa aṣlu l-amri fī l-kalāmi 'an taslama min as-saqaṭi bi-t-taḥaffuẓi, ṯumm'in qadarta ^{c}alā bulūġi ṣ-ṣawābi, fahū afḍalu aṣlu l-amri fī l-ma^{c}īšati alaataniyya ^{c}an ṭalabi l-ḥalāli wa 'an tuḥsina t-taqdīra lamā tufīdu wa mā tunfiqu [...].* (Al-Muqaffa^{c}, 1970, p. 102)
>
> [Arta de a vorbi bine constă, mai înainte de orice, în a face dovada vigilenţei în vederea omiterii de greşeli, de aceea ar fi de preferat să exprimi doar lucruri juste. Iar în ceea ce priveşte modul de subzistenţă, principiul elementar constă în a nu căuta niciodată să obţii mijloace licite pentru a parveni, ci în a evalua cu precizie cheltuielile şi veniturile, fără a abuza vreodată de opulenţa pe care ai putea să o obţii.]

Acest dar al retoricii își are rădăcinile în epoca preislamică, cuvântul și rostirea elocventă, îngrijirea față de limba arabă, păstrarea ritmului și a prosodiei cristalizând înțelepciunea populară arabă. Citându-l pe ^{c}Āmir Ibn ^{c}Abdu l-Qays[2], al-Jāḥiẓ[3] subliniază că arta cuvântului "ajunge la inimă" doar dacă "pornește din inimă" (al-Jāḥiẓ, în Nadia Anghelescu, 2009, p. 71), triburile arabe preislamice bucurându-se de recunoaștere doar în măsura în care reușeau să convingă prin puterea cuvântului.

Pentru a-l desemna pe suveran, Ibn al-Muqaffa^{c} foloseşte vocabula *sulṭān*, ce provine de la rădăcina *s-l-ṭ* care înseamnă inclusiv „a avea darul vorbirii", har pe care Dumnezeu i l-a dat lui Muḥammad. (Sitaru, 2009, p. 245)

Vocabulele *wālī* şi *malik* sunt folosite cu sensul de „deţinător al puterii", cu referire la responsabili sau superiori ierarhic care deţin puterea în administraţia politică, cei trei termeni - *sulṭān, wālī* şi *malik* – fiind în relație semantică, în timp ce anturajul său – companionii,

[2] Contemporan cu companionii lui Muḥammad, acesta a devenit faimos prin discursurile sale care cucereau auditoriul

[3] Musulman nonarab, autor de literatură adab, retoriocă, de lucrări lexicografice, teologice și de scrieri politico-religioase, ce a trăit în secolele VIII - IX e.n.

BDD-A25415 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:30 UTC)

consilierii, cei apropiaţi – sunt desemnaţi prin pluralul lui *wazīr – wazara'*. Ceea ce atrage atenția este însă absenţa unei ierarhii clare între miniştri şi secretari, bine conturată, de altfel, în perioada abbasidă. (Cassarino, 1996, p. 300).

Capitolul „Prudenţa necesară puterii" recomandă prinţului conducător o serie de calităţi pe care trebuie să le dobândească pentru ca autoritatea să nu-i fie ştirbită de către supuşii săi sau de către puterile străine, subliniindu-se necesitatea de a fi umil, de a detesta lauda şi actele de măgulire,

> *[...] Iyyāka - iḏā kunta wālī^{an} – 'an yakūna min šā^{c}nika ḥubbu l-madḥi wa-t-tazkiyyati wa 'an ya^{c}rifa an-nāsu ḏalika minka [...].* (Al-Muqaffa^{c}, 1970, p. 105)
>
> [Spre nefericirea ta, dacă, odată numit prinţ, manifeşti un gust prea pronunţat pentru elogii şi complimente, atunci şi oamenii vor avea cunoştinţă de acestea].

de a se înconjura de oameni pioşi, de a identifica, în fiecare oraş, sat şi trib, oameni cu virtuţi care să-l sfătuiască în adoptarea celor mai bune decizii (Cassarino, 1996, p. 300).

> *[...] A^{c}raf ahla d-dīni wa l-murū^{c}ati fī kulli kūrat^{in} wa qaryat^{in} wa qabīlat^{i}n, fayakūnū hum, iḫwānaka wa acwānaka wa bi-ṭānataka wa ṯiqātaka [...].* (Al-Muqaffa^{c}, 1970, p. 105 - 106)
>
> [Trebuie să cunoşti oameni ai religiei şi pe cei care se remarcă prin calităţile lor umane (ahl al-murūca) din fiecare oraş, sat şi trib. Tu ţi-i vei face prieteni (iḫwān), colaboratori (a^{c}wān), confidenţi (biṭāna) şi oameni de încredere (ṯiqāt).]

Calităţile şefului comunităţii credincioşilor sunt numeroase, aşa cum le enunţă Ibn al-Muqaffa^{c}, fiind deseori puse în ecuaţie cu cele ale predecesorilor ummayazi, care erau ignoranţi şi conservatori, reticenţi la orice tip de reformă administrativă, evitând să asculte sfatul altora şi incapabili să se înconjoare de persoane de încredere, anturajul fiind format din persoane incompetente şi slab instruite. (Cassaroni, 1996, p. 306)

În accepţia autorului tratatului, califul trebuie să se înconjoare de oameni cu o solidă educaţie, loiali faţă de suveran şi capabili să-l consilieze, de elite care să se remarce prin cunoştinţe în materie de religie şi prin valori care derivă din servicii aduse cauzei islamului şi care să se constituie într-un model pentru funcţionari şi de masele populare. (Cassaroni, 1996, p. 309)

BDD-A25415 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:30 UTC)

Sfătuindu-şi prinţul să aibă în anturajul său oameni ai religiei - *ahlu ad-dīni* -, Ibn al-Muqaffa^{c} conştientizează importanţa prezenţei *^{c}ulamā^{c}* – a teologilor musulmani - în formarea elitelor conducătoare:

> *[…] Ini ubtuliyata bi-as-sulṭāni fata^{c}wwaḏ bi-l-^{c}ulamā^{c} […].* (Al-Muqaffa^{c}, 1970, p. 104)
>
> [Confruntat cu exercitarea puterii, tu [n.trad. - prinţul] trebuie să cauţi refugiu pe lângă oameni ai cunoaşterii].

Relaţia stat (*dawla*) – religie (*dīn*) este foarte bine reprezentată în tratat, fiind una de subordonare, în care *dawla* devine instrument prin care *dīn* se concretizează, de aceea trebuie să se supună, în permanentă, principiilor enunţate de *dīn*. (Sitaru, 2009, p. 60)

> *[…] Litakan ḥāğatuka fī l-wilāyati ilā ṯalāṯi ḫiṣāl*^{in}*: riḍā rabbika, wa riḍā sulṭāni, 'in kāna fawqaka, wa riḍā ṣāliḥi man talī ^{c}alayhī. […]* (Al-Muqaffa^{c}, 1970, p. 105)
>
> [Pentru a guverna, îţi sunt necesare trei atuuri: consimţământul lui Dumnezeu, pe cel al superiorului său ierarhic (sulṭān) şi pe cel al supuşilor tăi cei mai buni.]

În capitolul „Consultarea oamenilor" - „Riḍā n-nasi", Ibn al-Muqaffa^{c} îşi sfătuieşte prinţul să nu permită colaboratorilor săi cei mai apropiaţi – *ahlu l-balā'* – acte şi gesturi familiare, ci, mai degrabă, să obţină adeziunea celor mai buni dintre ei – *al-aḫyār* –şi a celor mai drepţi – *zawī l-^{c}aqli*, să evite asocierea cu oameni ai injustiţiei – *ahlu l-ğūri*, cu cei care se complac în greşeală - *aḍ-ḍalāla* - şi ignoranţă – *al-ğah*l, de aceea trebuie să cunoască totul despre activitatea agenţilor săi – *^{c}ummāl*. (Al-Muqaffa^{c}, 1970, p. 107 - 108)

Adept al concepţiei şi practicii puterii fostelor monarhii persane, Ibn Al-Muqaffa^{c} consideră că datoria prinţului ideal rezidă în justeţea deciziilor (Cassarino, 1996, p. 301), chiar şi în ceea ce priveşte generozitatea sa, pentru că este de preferat un conducător tiran, dar drept, unui conducător al comunităţii blând, dar injust.

> *[…] 'I^{c}lam 'anna ra'yaka lā yattasi^{c}u li-kulli šay'i, fafarriġhu li-lumhimmi bi-hi wa anna mālaka lā yuġanī an-nāsa kullahum fāḫtaṣṣa bi-hi zawī l-ḥuqūqi, wa anna karāmataka lā tuṭīqu l-^{c}āmmata fatawaḫḫa bi-ha ahlu l-faḍā^{c}ili […].* (Al-Muqaffa^{c}, 1970, p. 109)
>
> [Neputând acoperi orice lucru judecata ta, va trebui să te consacri exclusiv asupra problemelor importante. Având în vedere că mijloacele de care dispui nu sunt suficiente pentru a îmbogăţi lumea, atunci trebuie să faci în aşa fel încât să beneficieze

BDD-A25415 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:30 UTC)

doar cei care au dreptul. Acelaşi lucru este valabil şi în ceea ce priveşte generozitatea ta: deoarece nu trebuie să profite de aceasta majoritatea oamenilor din anturajul tău, atunci o vei păstra celor mai meritoşi.]

Tema dreptăţii - *ᶜadl*, care ocupă un loc esenţial în scrierile acestui gen de literatură politică (Cassaroni, 1996: 302), este reluată şi în capitolul „Fără prieteni de neîncredere" - „*Illā ṣaḥābi ġayra ṯ-ṯiqāti*", unde prinţul, reprezentant al puterii, trebuie să facă dovada echităţii în orice împrejurare, să adopte decizii corecte, imparţiale, principiu care s-a perpetuat datorită forţei sale de exemplu de bună guvernare:

[...] Wa 'aḥaqqu n-nāsi b-iğbāri nafsihi ᶜalā' l- cadli, fī n-naẓari wa l-qawli wa l-ficli, al-wālī alaḏī bi- ᶜadlihi yaᶜdilu man dūnahu, wa alaḏī mā qāla 'aw faᶜala kāna 'amrᵃⁿ nāfiḏᵃn ġayra mardūdi. [...] (Al-Muqaffaᶜ, 1970, p. 115)

[Cel mai merituos dintre toţi, prinţul, este obligat să facă dovada dreptăţii în analiză, discurs şi acţiune, a cărui echitate se va răsfrânge asupra supuşilor săi şi ale cărui vorbe sau acţiuni sunt deopotrivă ordine stricte, irevocabile.]

Prin sfatul de a se supune religiei, Ibn Al-Muqaffaᶜ este conştient de forţa acesteia în interiorul formelor stabile de guvernare, de aceea, în capitolul intitulat „Diferite tipuri de prinţi" – *„Aqsāmu l-muluki"*, distinge trei categorii de suverani:

[...] 'Iᶜlam 'anna al-mulka ṯalāṯatᵘⁿ: mulku dīnⁱⁿ, mulku ḥazmᵘⁿ wa mulku hawa' [...]. (Al-Muqaffaᶜ, 1970, p. 111)

[Să ştii că se disting trei tipuri de prinţi: prinţul a cărui autoritate se bazează pe religie, pe politică şi pe tendinţele despotice.]

Prima categorie - *mulku d-dīni*, care îşi construieşte autoritatea pe religie, este, indubitabil, cea mai apreciată, înrtrucât asigură buna funcţionare a statului în conformitate cu ceea ce recomandă religia în materie de drepturi şi îndatoriri ale supuşilor. (Cassarino, 1996, p. 300). Al doilea tip *mulku l- ḥazmi* este rezultatul unei politici ferme, care implică atacuri şi critici, de aceea este nevoie de determinare în adoptarea deciziilor, în timp ce al treilea gen de prinţ este rezultatul capriciului şi despotismului:

[...] Wa 'ammā mulku l-hawa' falaᶜbu sāᶜatⁱⁿ wa damāru dahrⁱⁿ.. [...] (Al-Muqaffaᶜ, 1970, p. 111)

[În ceea ce priveşte autoritatea fondată pe capriciile prinţului, aceasta nu va fi decât un joc de-o clipă şi ruină fără sfârşit.]

BDD-A25415 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:30 UTC)

Apoi, adresându-se unui suveran ipotetic, la persoana a III-a, Ibn al-Muqaffaᶜ oferă o serie de sfaturi de bună conduită:

> *[…] Laysa li-l-maliki ’an yaġḍaba, li-’anna al-qudratᵃⁿ min ʷᵃʳᵃᶜⁱ ḥāğatihi. Wa laysa lahu ’an yakḏiba, li-’anna-hu lā yaqdiru,’aḥadun ᶜala’ istikrāhi-hi ᶜala ġayri mā yurīdu. Wa laysa lahu ’an yabḫala, li-’anna-hu ’aqallu n-nāsi ᶜuḏrᵃⁿ fī taḫawwufi l-faqri. Wa laysa lahu ’an yakūna ḥaqūdᵃⁿ, li-’anna ḫaṭaruhu qadd ᶜaẓuma ᶜan muğāzāti kulli n-nāsi […]* (Al-Muqaffaᶜ, 1970, p. 113 - 114)
>
> [Prinţul nu trebuie să se înfurie, căci puterea îi precede nevoile. Nu trebuie să mintă pentru că nimeni nu este în măsură să-i nege ceea ce-şi doreşte. Nu trebuie să fie avar, pentru că el, dintre toţi oamenii, are cele mai puţine motive să se teamă de sărăcie. Nu trebuie să fie invidios, căci importanţa rangului său îl autorizează să-i recompenseze pe toţi oamenii.]

Să dea dovadă de prudenţă în tot ceea ce întreprinde, să aibă simţul măsurii:

> *Lā yuḍīᶜanna al-walī at-taṯabbuta ᶜindamā yaqūlu wa ᶜindamā yuᶜṭī wa ᶜindamā yafᶜalu. […]* (Al-Muqaffaᶜ, 1970, p. 118)
>
> [Prinţul nu trebuie să exagereze atunci când va vorbi, va da sau va acţiona.]

Pentru că poporul se va raporta permanent la modelul pe care îl reprezintă suveranul, de aceea acesta trebuie să promoveze valori precum bunătatea *al-birr* şi generozitatea *murūᶜa* şi să reducă orice manifestare a injustiţiei sau a infamiei *danāᶜa*, iar pentru a guverna, prinţul trebuie să aibă în vedere consolidarea puterii şi crearea unei imagini bune guvernării, pentru că forţa unei puteri depinde de capacitatea acesteia de a fascina:

> *Ğimāᶜu mā yaḥtāğu alayhi al-wālī min ’amri d-dunyā raᶜyāni: raᶜyyᵘⁿ yuqawiyy sulṭānahu, wa raᶜyyᵘⁿ yuzayynuhu fī n-nāsi. Raᶜyyu l-quwwati aḥqquhumā bi-l-budāᶜati wa ’awlāhumā bi-l-aṯarati. […]* (Al-Muqaffaᶜ, 1970, p. 118 – 119)
>
> [Pentru a guverna, suveranul trebuie să abordeze în două moduri afacerile lumeşti: primul constă în consolidarea puterii sale, iar a doua se referă la crearea unei imagini favorabile acesteia în faţa poporului. Iar problema consolidării puterii este prioritară, de aceea merită să fie prima abordată.]

În părţile a doua şi a treia ale tratatului, Ibn al-Muqaffaᶜ a schimbat destinatarul sfaturilor sale, formulând o serie de norme adresate curteanului, pe care îl îndeamnă să rămână alături de suveran, oferindu-i acestuia sfaturi în vederea corectării greşelilor de conduită, să nu aducă

BDD-A25415 © 2016 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:30 UTC)

atingere demnității prințului, să nu coalizeze cu alți curteni nemulțumiți de viața de la curte, iar în cazul în care curteanul nu face față exigențelor de la curte, Ibn al-Muqaffa^{c} îl sfătuieşte să se îndepărteze de principe şi de anturajul acestuia. (Cassarino, 1996, p. 302)

> *In šuġilta bi-ṣuḥbati al-mulūki fa^{c}alīka bi-ṭūli l-murābiṭati fī ġayri mucātabat^{in}, wa lā yuḥdiṯanna laka l-asti^{c}anāsu ġaflat^{an} wa lā tahāwun^{an}. Iḏā ra^{c}ytu as-sulṭāna yağ^{c}luka aḥ^{an} fa-ağ^{c}alhu 'ab^{an}, ṯumma in zādaka fa-zidhu. […]* (Al-Muqaffa^{c}, 1970, p. 120)
>
> [Dacă ajungi în anturajul prinţilor, va trebui să-i frecventezi mult timp, fără a le aduce vreun reproş. Vei avea grijă ca familiaritatea instalată între voi să nu neglijeze respectul. Iar dacă prinţul te va trata ca pe unfrate, atunci tu trebuie să-l tratezi ca pe un tată, iar, apoi, dacă el se arată mai familiar cu tine, atunci arată-te şi tu mai familiar cu el.]

Autorul tratatului îl sfătuieşte pe curtean să intre în anturajul prinţului dacă acesta ultimul îi apreciază calităţile umane *–bi-ṣāliḥi murū^{c}atika* - înainte de a fi fost învestit cu putere şi să ia cuvântul doar când este întrebat sau are ceva interesant de spus:

> *Wa lā yū^{c}maru bi-ḥuḍūrihi ilaa li-^{c}ināyāt^{in} bi-hi, aw yukūn ğawāb^{an} li-šay^{c}i su^{c}ilta ^{c}anihi. […]* (Al-Muqaffa^{c}, 1970, p. 120)
>
> [Şi nu vei vorbi, în prezenţa prinţului, decât pentru a zice ceva cu sens sau pentru a răspunde la o întrebare care ţi-ar fi fost pusă de el.]

Accentuând necesitatea justeţii în tot ceea ce întreprinde, Ibn al-Muqaffa^{c} consideră că obiectivitatea opiniilor şi a deciziilor sunt vitale unui curtean care doreşte să obţină recunoaşterea celorlalţi:

> *Wa iḏā aradta an yuqbala qūluka, fa-ṣaḥḥiḥ ra^{c}yaka wa lā tašuwabnnahu bi-šayy^{c}y min^{a} l-hawa^{c}, fa-inna ar-ra^{c}ya yaqbaluhu minka l-^{c}aduwwu, wa l-hawa^{c} yaruduhu ^{c}alayka l-waliyyu. […]* (Al-Muqaffa^{c}, 1970, p. 122)
>
> [Dacă tu vrei ca vorbele tale să fie acceptate, atunci va trebui să faci dovada obiectivităţii în judecata ta şi niciodată să nu emiţi vreoo consideraţie arbitrară. Fiindcă judecata ta, dacă este obiectivă, atunci va fi acceptată şi de adversarul tău, iar dacă este arbitrară, atunci va fi respinsă chiar şi de către un prieten.]

În ultimul capitol al tratatului său, care se concentrează pe conceptul fundamental al prieteniei, Ibn al-Muqaffa^{c} îl invită pe curtean să-şi cedeze bunurile şi chiar viaţa prietenului său cel mai apropiat şi să fie umil chiar dacă realizează că este superior aproapelui său:

BDD-A25415 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:30 UTC)

> *'Ubḏul li-ṣadīqaka damaka wa mā laka, wa li-maᶜrifdaka wa maḥḍarka wa li-l-ᶜāmmati bi-šraka wa taḥannunala, wa li-ᶜuduwwika ᶜadlaka wa 'inṣāfaka. Wa aḍnin bi-dīnika wa ᶜirḍika ᶜan kulli aḥadⁱⁿ.. [...]* (Al-Muqaffaᶜ, 1970, p. 142)
>
> [Pentru un prieten, îţi vei vărsa sângele şi îţi vei da averea. Pentru simplele tale cunoştinţe, vei acorda asistenţă şi te vei arăta disponibil. Unui om din popor, îi vei oferi jovialitate şi gentileţe. Faţă de un duşman, te vei arăta drept şi echitabil. Dar pentru nimeni nu vei face concesii privind religia şi onoarea ta.]

În partea concluzivă, autorul rămâne în sferele puterii, enunţând norme şi sfaturi, care par a fi rezultatul originii sale persane, îmbogăţită prin învăţarea arabei, prin experienţa de *kātib* de la curtea guvernatorului ummayad Dāᶜwūd ibn Ḥubayra şi, apoi, prin activitatea de la curtea unchiului califului al-Manṣūr.

Concluzii

Îndemnându-şi principele să se înconjoare de persoane virtuoase şi competente, Ibn al-Muqaffaᶜ introduce obiceiuri, tradiții, practice persane, iar concepţia sa asupra virtuţilor suveranului, a anturajului său sau asupra noţiunii de prietenie transformă „Al-Adabu l- Kabīr" într-o operă atipică genului adab, care ar putea oricând să influenţeze conduita politică a unui suveran.

Ibn al-Muqaffaᶜ şi-a scris opera în perioada transferului de putere – *naql as-sulṭan* - de la ummayazi, care au redus califatul la o domnie seculară, la abbasizi, care au încercat să facă din legea islamică legea unui califat în care se regăseau populații și credințe diverse. (Cassarino, 1996, p. 303)

BIBLIOGRAPHY:

Anghelescu, N. (2009). *Identitatea arabă. Istorie, limbă, cultură.* Iaşi: Polirom

Brusanowski, P. (2009). *Religie şi stat în Islam.* Bucureşti: Herald

Cassarino, M. (1996). L'image du prince chez Ibn Al-Muqaffaᶜ entre littérature et réalité. *Études Asiatiques.*

Gibb, H. A. R. (1970). *Arabic literature: An introduction*. Oxford: Clarendon Press

Hitti, Ph. K. (2008). *Istoria arabilor.* (traducere: Irina Vainovski-Mihai). Bucureşti: ALL

BDD-A25415 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:30 UTC)

Ibn al-Muqaffaᶜ. (1970). *Al-ʻAdabu l-Kabīr.* Dār al-qāmūs al-ḥadīṯ. Beirut: Al-Bayan

Miquel, A. (1994). *Islamul şi civilizaţia sa* (traducere: Gloria D. Ceacalopol şi Radu Florescu). Volumul 1. Bucureşti: Meridiane

Pellat, Ch. (1976). Variations sur le théme de l'"adab". *Etudes sur l'histoire socio-culturelle de l'Islam (VlIe-XVe s.)*. Londres

Riziki, A. M. (2005). *La diplomatie en terre d'Islam*. Paris: L'Harmattan

Sitaru, L. (2009). *Gândirea politică arabă. Concepte-cheie între tradiţie şi inovaţie.* Iaşi: Polirom

Tahmazi, A., Asl, P. A. (2015). Ibn Al-Muqaffa' and his Role in Political and Cultural Thoughts of Islam. *Journal of Political & Social Sciences. Vol., 2 (5), 104-107,* regăsit la adresa *web http://jpssjournal.com/wp-content/uploads/paper26.pdf*

Wiet, G. (1966). *Introduction à la Littérature arabe.* Paris: G.-P. Maisonneuve & Larose

Yousefi, N. (2015). Islam without Fuqahāʾ: Ibn al-Muqaffaʾ and His Perso-Islamic Solution to the Caliphate's Crisis of Legitimacy (70–142 AH/690–760 CE). *Iranian Studies*, regăsit la adresa web *http://dx.doi.org/10.1080/00210862.2015.1073912*

BDD-A25415 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:30 UTC)